

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند مهار آن در سیره علوی

مقاله پژوهشی
اصیل
Original
Article

هوشنگ گراوند،^۱ مجتبی گراوند،^۲ عابدین درویش پور^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی طولانی بودن آرزوها در بین دانشجویان با تأکید بر فرایند مهار آن در سیره علوی انجام شد. **روش:** روش تحقیق بر پایه داده‌های کتابخانه‌ای و میدانی استوار بود. جامعه آماری شامل تمامی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی بودند. برای این منظور، تعداد ۲۱۶ نفر از دانشجویان به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای این پژوهش در بخش کتابخانه‌ای، منابع دست اول اسلامی و در بخش میدانی، شاخص «آرزو» گروزت و همکاران (۲۰۰۵) بودند. **یافته‌ها:** نتایج بخش میدانی نشان داد که شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی در تمامی حوزه‌های آرزوهای زندگی و ابعاد آن برای دانشجویان معنادار است؛ یعنی می‌توان نتیجه گرفت که اهداف برای دانشجویان مهم‌اند، اما شانس رسیدن به این اهداف برای آنان زیاد نیست که این امر به معنای طول‌آمل می‌باشد. **نتیجه‌گیری:** مرور منابع نشان داد که مهار و درمان طول‌آمل طی سه مرحله متوالی صورت می‌گیرد: در مرحله اول، انسان باید به نگرش صحیح نسبت به خود، جهان پیرامون و خالق یکتا دست یابد. در مرحله دوم، به‌گزینش و ارزیابی آرزوها اقدام کند و آرزوهای گزینش‌شده را به اهداف قابل دسترس تبدیل سازد. در مرحله سوم، به برنامه‌ریزی و تلاش برای رسیدن به اهداف خود مبادرت ورزد و از اتلاف وقت پرهیز کند.

واژگان کلیدی: امام علی (ع)، آرزو، شناخت، مهار، دانشجویان.

◇ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۵

۱. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان. خرم‌آباد، ایران (نویسنده مسئول).

garavand.h@lu.ac.ir

۲. دانشیار تاریخ اسلام، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان. خرم‌آباد، ایران. garavand.m@lu.ac.ir

۳. دانشیار گروه فلسفه و کلام، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان. خرم‌آباد، ایران.

darvishpour.a@lu.ac.ir

الف) مقدمه و بیان مسئله

دوره جوانی، دوره‌ای تعیین‌کننده، حساس، سرنوشت‌ساز و آینده‌ساز در زندگی افراد است. در این دوره، رشد جسمانی کم‌وبیش کامل می‌شود و فرد جوان در حال تجربه گذار تدریجی از دوران کودکی به بزرگسالی است. پایه‌های بلوغ جسمانی، روانی، عاطفی، معنوی و اجتماعی فرد در این دوره شکل می‌گیرد و فرصتی برای کسب مهارت‌ها و آمادگی برای آینده، فرا روی جوان گشوده می‌شود. اما در عین حال، دوره شکل‌گیری تدریجی هویت مستقل فردی و آکنده از تعارض و نوسان بین وابستگی و استقلال‌یابی است. تکوین نظام ارزشهای اجتماعی فرد و تنظیم معیارهایی که فرد بتواند رفتار خود و دیگران را بر اساس آن هدایت و ارزیابی کند، در این دوران رقم می‌خورد. علاوه بر اینها، تکوین احساس خودشکوفایی و دستیابی به درک روشنی از موقعیت شخصی و اجتماعی خود و همچنین شکل‌گیری آمال و آرزوها و علایق جوانان در این دوران حاصل می‌شود (سیمبر و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۶۳؛ فریک^۱ و همکاران، ۲۰۰۷: ۶۴۰-۶۳۹؛ بوید^۲ و همکاران، ۲۰۱۵: ۹). لذا از جمله موضوعات گریبان‌گیر جوانان، موضوع آرزومندی و آرزواندیشی است که در حوزه روان‌شناسی، اجتماعی و دینی قابل بررسی است.

در حوزه روان‌شناسی، نظریه انگیزشی «خودمختاری»^۳ دسی و ریان^۴ (۲۰۰۰؛ نقل از: گروزت^۵ و همکاران، ۲۰۰۵) به تبیین آرزوهای زندگی جوانان پرداخته است. همان‌طور که برخی مؤلفان مانند ویتزر^۶ اظهار می‌کنند، به نظر می‌رسد آرزوهای افراد حد مشخصی ندارند. ما از یک سو با محدودیت پردازش اطلاعات در انسانها و از سوی دیگر با دنیای پیچیده و در حال تغییر مواجهیم. از این رو، تصور مجموعه ثابتی از آرزوها نمی‌تواند کارکرد مناسبی برای افراد داشته باشد؛ لذا انسانها دائماً «آرزوهای بزرگ» را در سر می‌پرورانند. اما آیا همواره آرزوهای بزرگ، تحقق‌بخش پیشرفت‌ها و موفقیتها و پیش‌بینی‌کننده رضایت از زندگی خواهند بود؟ (رفعی هنر، ۱۳۹۷). کاسر و رایان بین دو نوع آرزو (ذاتی و بیرونی) تمایز گذاشتند: آرزوهای ذاتی شامل رشد شخصی یا خودپذیری، ارتباط یا پیوندجویی، همکاری اجتماعی یا احساس اجتماعی و حفظ سلامتی؛ آرزوهای بیرونی شامل شهرت، ثروت و جذابیت فیزیکی. محتویات آرزوهای ذاتی با طبیعت و نیاز انسان مطابق است و از سوی دیگر، آنها

-
1. Freake
 2. Boyd
 3. Self Determination
 4. Ryan & Deci
 5. Grouzet
 6. Weathers

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۰۵

که بیرونی اند با طبیعت مثبت انسانی ناسازگارند و به شدت از طریق فرهنگ منتقل می‌شوند. فرض می‌شود که آرزوهای ذاتی از گرایشهای طبیعی رشد می‌کنند و افراد را به سمت افزایش دانش خود و ارتباطات عمیق با جامعه سوق می‌دهند. (کزازی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۶)

مطالعات انجام شده در نظریه خودمختاری در سطوح مختلف فرهنگی، اقتصادی، سنی و جنسیتی نشان داده است که پیگیری و ارزشگذاری محوری آرزوهای بیرونی با بهزیستی و سلامت روان‌شناختی پایین و در مقابل، ارزشگذاری آرزوهای ذاتی با پیامدهای مثبت روان‌شناختی همراه است (کاسر، ۱۹۹۶: ۱۳۶۹). برای مثال، پژوهشها نشان داده‌اند که آرزوهای بیرونی، هم از نظر محتوای مورد تأکیدشان که به دور از نیازهای سه‌گانه روان‌شناختی است و هم به سبب فرایند اکتساب غیر خودمختارشان (انگیزشهای بیرونی و درون‌فکنی شده) مانع از رشد بهزیستی و انسجام شخصیت خواهند شد (برادشاو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ هوپ^۲ و همکاران، ۲۰۱۹؛ آلکار^۳ و همکاران، ۲۰۱۹؛ اُترو- لویز و ویلاردفرانکوس^۴، ۲۰۱۵؛ دریز^۵ و همکاران، ۲۰۱۲؛ وریستوی^۶ و همکاران، ۲۰۱۲؛ آورباچ^۷ و همکاران، ۲۰۱۱؛ هندرسن-کینگ و میچل^۸، ۲۰۱۱). در مقابل، آرزوهای درونی، هم به سبب محتوای مورد تأکیدشان و هم به سبب فرایند اکتساب خودمختارشان (انگیزشهای ذاتی، همسان‌سازی شده و انسجام‌یافته)، رضایت از زندگی، سلامت روانی، ارضای نیازهای درونی و بهزیستی را باعث می‌شوند (نیشی‌مورا و سوزوکی^۹، ۲۰۱۶؛ نیمیک^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۹؛ شلدن^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۰؛ مارتوس و کپ^{۱۲}، ۲۰۱۱). با توجه به آنچه ذکر شد، می‌توان گفت دستیابی به همه آرزوها به یک اندازه بر رضایت از زندگی و بهزیستی نقش ندارد.

اینگلههارت^{۱۳} نیز به بررسی رابطه آرزو با رضایتمندی پرداخته و مدل آرزو- تطابق را ارائه کرده است. نظریه تطابق ذهنی اینگلههارت بیان می‌دارد که سطح آرزوهای فرد به تدریج با وضعیت عینی او تطابق پیدا می‌کند و خوشبختی همیشه بر فراز تپه‌ای دیگر است (رنگین‌کمان، ۱۳۸۶: ۱۱۹). وی معتقد است رضایت از زندگی بازتاب توازن میان آرزوهای شخص و وضعیت فعلی اوست و لذا هرچه شکاف میان سطح آرزوهای فرد و وضعیت عینی وی بیشتر شود،

1. Bradshaw
2. Hope, Holding
3. Olčar
4. Otero-López & Villardefrancos
5. Duriez
6. Verstuyf
7. Auerbach
8. Henderson-King & Mitchell
9. Nishimura & Suzuki
10. Niemiec
11. Sheldon
12. Martos & Kopp
13. Inglehart

رضایتمندی او کاهش می‌یابد (اینگلهارت، ۲۰۱۰). این به آنچه در ادبیات دین، «طول الأمل» نامیده می‌شود، نزدیک است. امام علی (ع) می‌فرماید: «من کثر مناه، قلّ رضاه» (تمیمی‌آمدی، ۱۳۷۸: ح ۷۳۰۴) و امام سجاده (ع) می‌فرماید: کسی که راضی است، آرزویی غیر از وضعیت مقدر را ندارد. (حلوانی، ۱۳۸۳: ۹۴)

در این پژوهش، منظور از آرزوهای طولانی (طول أمل)، فاصله بین اهمیت آرزوها برای دانشجویان با شانس دستیابی به آنها یا امکاناتی که دانشجویان برای رسیدن به این آرزوها دارند می‌باشد. «طول أمل» یا آرزوهای طولانی، که امکان تحقق آنها وجود ندارد، یکی از خطرات و موانع بزرگ بر سر راه پیشرفت انسان است؛ زیرا افکار انسان را به خود مشغول کرده، او را از حرکت باز می‌دارد. از آن رو که آرزوهای بی‌پایه، ذهن و افکار انسان را مشوّش کرده، او را از تفکر صحیح، برنامه‌ریزی، همت، تلاش و آینده‌نگری بازمی‌دارد، از جمله خطرات بزرگ محسوب می‌شود. یکی از تفاوت‌های اصلی انسان با حیوان، تفکر است و آرزوهای طولانی بر حوزه تفکر خدشه وارد می‌سازد. از این رو، امام علی (ع) در سخنان خود، آدمی را مکرر از آن برحذر می‌دارند و راه‌هایی برای مهار و درمان این عامل تخریب ذهن ارائه می‌دهند. (مشکاتی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۱۴)

شناخت آرزوهای جوانان، هم ما را با اهداف، نیازها، نگرشها و خواسته‌های جامعه آشنا می‌کند، هم به درک بهتری از فضای اجتماعی موجود جامعه و آینده کشور یاری می‌رساند. از آنجا که تعیین ساختاری آرزوها در مقایسه با تقاضاها و خواسته‌های جوانان کمتر است و ساختارها نقش کمتری در تعیین و محدودسازی آنها دارند (ارلیچمن و آیچنستاین، ۱۹۹۲: ۴۰۰)، به صورت اهدافی اتوپیایی، فارغ از تأثیرات محدودیتهای جهان واقعی تعریف شده و به همین دلیل، نمایانگر چیزهایی‌اند که جوانان واقعاً در پی دستیابی به آن‌اند. در سطح فردی نیز آرزوها نشان‌دهنده آن چیزی‌اند که در ناخودآگاه اعضای یک جامعه می‌گذرد (کینگ و برویلز، ۱۹۹۷: ۵۰). در سطحی بالاتر، آرزوها را می‌توان نمایانگر ناخودآگاه جمعی جامعه قلمداد کرد. به عبارت دیگر؛ آرزوها به ما نشان می‌دهند که جوانان به چه چیز فکر می‌کنند و در ذهنشان برای خود چه آینده‌ای متصور هستند. از این رو، شناخت آرزوها به شناخت جامعه امروز و پیش‌بینی آینده کمک می‌کند. آرزوهای جوانان یک جامعه، نمایانگر خواسته‌های پایدار جامعه‌اند که هنوز از سوی واقعیتها یا ساختارهای اجتماعی مورد انقیاد قرار نگرفته‌اند و به همین دلیل، شناخت آنها می‌تواند به فهم وضعیت جامعه کمک کند. از

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ۱۰۷

سوی دیگر، آرزوها حتی اگر ناکام یا سرکوب شوند، در ناخودآگاه افراد به حیات خود ادامه می‌دهند و می‌توانند از طریق فرایندهای پیچیده‌ای، بر رفتارهای بعدی افراد تأثیر گذار باشند. (فروید، ۱۹۶۲؛ نقل از: روحانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴)

در این پژوهش، از بین جوانان، دانشجویان از دو منظر مورد توجه قرار گرفتند. نخست آنکه، بیشتر دانشجویان در دوره‌ای از تحول (اوایل جوانی) قرار دارند که انتظار می‌رود پس از حرکت به سمت تشکیل هویت در اواخر نوجوانی، در حال تعیین ارزشها و اهدافی خاص برای ابعاد مختلف زندگی خود، مانند انتخاب دیدگاههای اجتماعی، سبک زندگی، شغل و همسر قرار داشته باشند، که این تصمیم‌ها بر دوره‌های تحولی بعدی و گستره عمر آنان آثار چشمگیری خواهد داشت (اریکسون، ۱۹۶۸؛ نقل از: زرانی و همکاران، ۱۳۹۹). با این وجود، شیوع ۳۳ درصدی اختلالهای افسردگی و اضطرابی در دانشجویان ایرانی (زارع و همکاران، ۱۳۹۵) می‌تواند عملکرد آنان را در زندگی با اختلال جدی مواجه سازد. افزون بر آن، دانشجویان در اکثر جوامع همواره به عنوان قشری فعال و اثرگذار مطرح می‌باشند. اهمیت مضاعف این دوره تحولی و این قشر از جامعه، منجر به انتخاب دانشجویان به عنوان جامعه مورد بررسی در این پژوهش شد.

همچنین شناخت هرچه بیشتر آرزوهای زندگی و شکاف بین اهمیت و شانس دستیابی به آنها در دانشجویان، اطلاعات مهمی را در اختیار سیاستگذاران، متخصصان قلمرو آموزش و سلامت، خانواده‌ها و سایر افراد در ارتباط با این قشر حیاتی از جامعه قرار می‌دهد. ممکن است در بعضی اجتماعات، فاصله کوتاهی بین آرزو و دستیابی به آن برقرار باشد و در بعضی اجتماعات، شکاف بین آن دو سترگ و عمیق باشد؛ چنین وضعیتی به طور کلی در پژوهشهای علمی بررسی نشده است. پژوهش حاضر در همین راستا، قصد دارد تا این بخش مغفول در جامعه را مورد کندوکاو دهد. در کنار این هدف کلی، به این سؤالات پاسخ داده خواهد شد که آیا اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها در دانشجویان با هم انطباق دارند؟ فرایند کاهش فاصله بین اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها (مهاری آرزوهای طولانی) در سیره علوی چگونه است؟

۱. مبانی نظری

«أمل» به معنای ترقب (انتظار کشیدن) (مقدی غیومی، ۱۴۲۵، ج ۱: ۲۲)، تثبیت و انتظار (ابن فارس، ۱۴۱۸: ۸۹)، رجاء (ابن منظور، ۱۳۶۳، ج ۱: ۱۴۸) و ضد یأس است (طریحی، ۱۳۶۷، ج ۱: ۱۰۳). به عبارت دیگر؛ «أمل» چشم دوختن به آن چیزی است که پیش روی امیدوار قرار می‌گیرد. «طول أمل» یک اصطلاح روایی بوده و عبارت است از: انتظار امور دنیایی که برای به نتیجه رسیدن، به زمان زیادی احتیاج دارند (هاشمی خوبی، ۱۳۵۸، ج ۴: ۲۰۱). یا منظور از آن، امور دوست‌داشتنی از لذتهای نابودشونده است که لازمه‌اش سیاهی نفس و فراموشی آخرت است (شارحی از قرن هشتم، ۱۳۷۵: ۴۶۹). بنا بر این، می‌توان گفت «طول أمل» عبارت است از آرزوهای دور و دراز، داشتن لذتهای نابودشونده دنیوی که برای تحقق به مدت زمان زیادی نیاز دارد. طبق آیات قرآن و سخنان امام علی (ع)، این عامل یکی از شگردهای شیطان و نفس اماره است و با هواپرستی رابطه‌ای مستقیم دارد. منابع اسلامی نمونه‌هایی از آرزوهای طولانی را برشمرده‌اند که هم در دنیا کاربرد دارد و هم در آخرت. برای مثال، قرآن یکی از آرزوهای طولانی یهود در دنیا را داشتن عمر هزار ساله می‌داند (بقره: ۹۶). همچنین آرزوی کافران در روز قیامت مبنی بر اینکه نابود شوند، یکی از انواع طول أمل در سرای دیگر است (نساء: ۴۲) که به هیچ عنوان، امکان تحقق آن وجود ندارد.

ویژگی‌های طول أمل از منظر امام علی (ع)

- **کاذب بودن:** طول أمل به انسان وعده دروغ می‌دهد؛ زیرا به مدت زمان زیادی احتیاج دارد که گاهی سالها بیش از عمر انسان طول می‌کشد؛ هرگاه انسان به یکی از آرزوهای خود جامه عمل بپوشاند، آتش عشق آرزوی دیگری در دل او زبانه می‌کشد و نیروهایش را برای وصول به آن بسیج می‌کند و این روند تا زمان مرگ ادامه می‌یابد؛ به گونه‌ای که تنها اجل، آرزوهای انسان را قطع می‌کند و او را از رسیدن به نتیجه مطلوب باز می‌دارد.

- **فریب‌دهندگی:** فریبنده‌ترین فریبنده‌ها، آرزوست؛ زیرا موجب می‌شود انسان سرمایه گرانبهای عمر را از دست داده، آن را در راه به دست آوردن آرزوهای دراز صرف کند. افراد مبتلا به طول أمل، بدون تهیه توشه برای آخرت، به سرای دیگر می‌روند و اسباب نابودی خود را فراهم می‌آورند.

- **عامل کم‌کاری:** داشتن آرزوهای دراز و سوار شدن بر مرکب خیال، از ویژگی‌های اشخاص ضعیف است. کسانی که خود را با خیالات واهی سرگرم می‌سازند، کمتر به کار و فعالیت توجه می‌کنند؛ زیرا در انسان مقداری معین از نیروی مغزی و عضلانی وجود دارد

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۰۹

که اگر در مسیر آرزوهای نکوهیده و دور و دراز مصرف شود، دیگر مجالی برای تلاش، حرکت و تفکر صحیح باقی نمی‌ماند (مطهری، ۱۳۷۷: ۱۸۱). امام علی (ع) می‌فرماید: «مَا أَطَالَ أَحَدٌ فِي الْأَمَلِ إِلَّا قَصَرَ الْعَمَلُ»؛ هیچ کس نیست که آرزویش را طولانی کند، جز آن که در عمل کوتاهی می‌کند. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۰۳، ح ۲۵/۶۱۷)

- **عامل عمل زشت:** طول آمل، رفتار زشت را نیز به دنبال دارد و انسان را به انواع گناهان دعوت می‌کند؛ زیرا رسیدن به آرزوهای طولانی غالباً از طریق مشروع، غیر ممکن و گاهی مشکل است. برای نمونه، گرفتاران این رذیله اخلاقی خود را ناگزیر می‌بینند که در کسب درآمدها چشم برهم نهند و حلال و حرام را شناسایی نکنند و از غضب حقوق دیگران، خوردن اموال یتیمان، کم‌فروشی، رباخواری، رشوه و مانند این امور ابا نداشته باشند. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «مَنْ أَطَالَ الْأَمَلَ أَسَاءَ الْعَمَلَ»؛ کسی که آرزویش را طولانی کند، عملش را بد خواهد کرد. (سیدرضی، ۱۳۹۱: حکمت ۳۶)

- **تأخیر در توبه:** دل‌مشغولی به آرزوهای دراز، انسان را از تفکر در بی‌اعتباری دنیا و یاد مرگ باز می‌دارد؛ که این عوامل، تأخیر در انجام توبه را به همراه دارد. امیرالمؤمنین (ع) در این باره می‌فرماید: «لَا تَكُنْ مِمَّنْ يَرْجُو الْآخِرَةَ بغيرِ الْعَمَلِ وَ يَرْجَى التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ، يَقُولُ فِي الدُّنْيَا بِقَوْلِ الزَّاهِدِينَ، وَ يَعْمَلُ فِيهَا بِعَمَلِ الرَّاعِبِينَ»؛ چونان کسی مباش که بدون عمل به آخرت، امید دارد و با آرزوهای دراز، توبه را به تأخیر می‌اندازد. در نكوهش دنیا چون پارسایان سخن می‌گویند، ولی رفتارش، رفتار دنیاخواهان است. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۲۱۶، ح ۱۲۳/۷۲۸۲)

- **عامل فراموشی آخرت:** امام علی (ع) در یکی از خطبه‌های نهج البلاغه درباره طول آمل می‌فرماید: «أَيُّهَا النَّاسُ، إِنْ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَثْنَانِ: اتِّبَاعُ الْهَوَى وَ طُولُ الْأَمَلِ؛ فَأَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ، وَأَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَيُنْسِي الْآخِرَةَ»؛ ای مردم! بیشترین یزی که از آن بر شما ترسانم دو چیز است: پیروی از هوا و هوس، و آرزوهای طولانی. اما پیروی از هوا و هوس، انسان را از راه حق باز می‌دارد و آرزوهای طولانی، آخرت را به دست فراموشی می‌سپارد. (سیدرضی، ۱۳۹۱: خطبه ۱/۴۲)

در حوزه روان‌شناسی، نظریه‌های زیادی به تبیین اهداف زندگی جوانان پرداخته‌اند. از جمله می‌توان به نظریه انگیزشی «خودمختاری» (دسی و رایان، ۱۹۹۱؛ نقل از: گروزت و همکاران، ۲۰۰۵) و نظریه ساختار انگیزشی (ککس و کلینگر، ۲۰۰۲، ۲۰۱۱) اشاره کرد. در نظریه خودمختاری،

محتوای اهداف زندگی یا آرزوهای جوانان به دو گروه بیرونی یا درونی تقسیم می‌شوند (کاسر و رایان،^۱ ۱۹۹۳، ۱۹۹۶) و در نظریه ساختار انگیزشی، اهداف افراد یا انطباقی‌اند یا غیر انطباقی (کس و کلینگر، ۲۰۱۱: ۲۸). اهداف درونی، آنهایی‌اند که مستلزم رشد شخصی، صمیمیت هیجانی و خدمت‌رسانی اجتماعی‌اند؛ در حالی که اهداف بیرونی شامل موفقیت‌های مالی (ثروت)، جذابیت فیزیکی و شهرت اجتماعی‌اند (بردار^۲ و همکاران، ۲۰۰۹: ۳۲۰). از آرزوهای بیرونی، با عنوان «آرزوهای مادی» یا «رؤیاهای آمریکایی» نیز یاد می‌شود. (ساگیو^۳ و همکاران، ۲۰۰۴: ۶۸)

از نگاه کاسر و رایان (۲۰۰۱)، هر چه اهداف درونی برای افراد مهم‌تر باشد، احساس خودشکوفایی و سرزندگی بیشتری دارند و نشانه‌های بدنی و افسردگی کمتری نشان می‌دهند. در مقابل، هرچه اهداف بیرونی برای افراد اهمیت پیدا کند، احساس خودشکوفایی و سرزندگی کمتر و نشانه‌های بدنی و اضطراب بیشتری نشان می‌دهند. مطالعات انجام‌شده در نظریه خودمختاری، چهار آرزوی رشد شخصی (خودمختار بودن در انتخاب و انجام دادن اعمال و کسب بینش هر چه بیشتر در رابطه با اعمال و کارهای مورد علاقه)، ارتباط یا پیوندجویی (داشتن روابط صمیمانه و متعهدانه با دیگران)، همکاری اجتماعی (تلاش برای بهتر کردن جامعه و کمک به دیگران برای بهبود زندگی‌شان) و حفظ سلامتی را به عنوان آرزوهای ذاتی و کسب ثروت، شهر و زیبایی را به عنوان سه آرزوی بیرونی مطرح کرده‌اند. (کاسر و رایان، ۱۹۹۳، ۱۹۹۶)

در ادامه، گروزت و همکاران (۲۰۰۵: ۸۳) برای تعمیم بیشتر آرزوهای ذاتی و بیرونی در فرهنگ‌هایی با تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی، شناسایی تمایزات بیشتر میان اهداف ذاتی و بیرونی و شناسایی اهداف و ابعاد و رای هفت آرزو و دو بعد ذاتی و بیرونی، با مطالعه روی ۱۸۵۴ دانشجو از ۱۵ فرهنگ متفاوت، علاوه بر تأیید ابعاد ذاتی و بیرونی آرزوها که پیش از این مطرح شده بود، بعد دو قطبی دیگری از آرزوها را با عنوان آرزوهای تعالی خود در برابر آرزوهای خودجسمانی مطرح کردند که چهار آرزوی هم‌نویی، لذت‌جویی، ایمنی و معنویت را شامل می‌شود. در مطالعه آنها، ۱۱ آرزو در ساختاری مدور به طور یکسان در کشورهای فقیر و غنی به دست آمدند. به این صورت که آرزوی «همکاری اجتماعی» علاوه بر قرار گرفتن در بعد ذاتی، گرایشی را به بعد تعالی خود نشان داد؛ در حالی که دو آرزوی

1. Kasser & Ryan
2. Brdar
3. Sagiv

«سلامتی» و «موفقیت مالی» علاوه بر قرارگیری در بعد ذاتی و بیرونی، گرایشی را به بُعد خودجسمانی نشان دادند. در میان چهار آرزوی جدید نیز آرزوی «معنویت» در بعد تعالی خود و آرزوی «لذت جویی» در بعد خودجسمانی قرار گرفت. آرزوی «ایمنی» به ابعاد ذاتی و خودجسمانی و آرزوی «همنوایی» نیز به ابعاد بیرونی و تعالی خود گرایش نشان داد. دو بُعد عمودی درونی در مقایسه با بیرونی و تعالی خود در مقایسه با خودجسمانی، روشی جالب و شهودی برای طبقه‌بندی و فهم ماهیت و انواع مختلف اهداف بشر فراهم می‌کنند. اهداف معنوی، به وضوح، اهداف تعالی خود و مربوط به مسائل کلی جهانی در خارج از خودجسمانی فرد هستند؛ ولی از لحاظ ماهیت، به طور ذاتی درونی یا بیرونی نیستند؛ چون معنویت، گاهی اوقات، به دنبال ارضای نیازهای درونی است (مثل زمانی که حس یک فرد برای ارتباط با کلیسا اغنا می‌شود)، ولی می‌تواند از طریق ترس مجازات و جرم تحریک شود (رایان و همکاران، ۱۹۹۳). احساس اجتماعی که دارای یک کیفیت تعالی خود است، مربوط به رفاه جامعه و نسلهای آینده است، ولی درونی است؛ چون اغلب، نیازهای ارتباط و صلاحیت و خودمختاری را اغنا می‌کند. پذیرش خود و پیوندجویی، از لحاظ ماهیت، به وضوح درونی‌اند؛ چون ارتباط بسیار مستقیمی با ارضای نیازهای ذاتی روان‌شناختی دارند؛ ولی در جایی بین اهداف خودجسمانی و تعالی خود قرار دارند، چون در اصل مربوط به این مواردند: حوزه روان‌شناختی - شخصی نفس (فروید، ۱۹۶۰؛ نقل از گروزت و همکاران، ۲۰۰۵)، خود مادی - اجتماعی یا خویش‌نهای منطقی و فردی (برور و گاردنر، ۱۹۹۶؛ نقل از: گروزت و همکاران، ۲۰۰۵). سلامت فیزیکی و امنیت نیز اهداف درونی‌اند؛ چون همه افراد نیاز به احساس امنیت و سلامت دارند. (بالی، ۲۰۰۹: ۴۵)

این اهداف نسبت به دیگر اهداف درونی، فیزیکی‌اند؛ چون ایمنی و سلامت، مربوط به بی‌عیبی بدنی است. لذت جویی به وضوح مربوط به بدن است و اگرچه بر لذت، نه امنیت تمرکز دارد، ولی از حیطه کارهای درونی خارج است؛ به علاوه، این حقیقت که لذت جویی گاهی اوقات برای لذت محض است، ولی در اغلب اوقات روشی برای اجتناب از مسائل تحریک‌کننده اضطراب است (بومیستر، ۱۹۹۱: ۳۲)؛ نشان می‌دهد که لذت جویی از لحاظ ماهیت، نه درونی ذاتی و نه بیرونی ذاتی است. (وینهون، ۲۰۰۳: ۴۴۲)

1. Browr & Gsrdrner
2. Bowlby
3. Baumeister
4. Veenhoven

موفقیت مالی، با تمرکز بر هدایا و مقام اجتماعی، یک هدف بیرونی است؛ ولی در صورت مورد ذیل، دارای طعم فیزیکی می‌شود: اگر این پول برای تضمین بقا و خرید لذتهای زودگذر و آنی جسمانی شود. تصویر و شهرت، دارای یک ویژگی بیرونی مشترک‌اند، ولی نسبت به موفقیت مالی، صفت خودبرتری بیشتری دارند؛ چون بر عقاید دیگران تمرکز بیشتری دارند. در پایان، هم‌نوایی، ترکیبی از این دو مورد است: نگرانی‌های بیرونی برای تطبیق با سلاقی دیگران - نگرانی خودبرتری برای چیزی که خارج از خود فرد است (یعنی جامعه). محتوای اهداف بدون تردید می‌تواند پیش‌بینی کننده مهمی در زمینه‌ی علایق و جهت‌گیری‌های آینده‌ی افراد باشد. (گروزت و همکاران، ۲۰۰۵: ۸۰۴)

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های اندکی در زمینه‌ی آرزوها به ویژه در کشور ایران رخ داده است. کزازی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با هدف رابطه‌ی آرزو با رضامند به این نتیجه دست یافتند که همبستگی بین رضایت کلی با آرزوی بیرونی، منفی و معنادار و در مقابل، همبستگی رضایت کلی با آرزوی درونی، مثبت و معنادار است. در رگرسیون آرزوهای بیرونی، خرده‌مقیاسهای ثروت و زیبایی، رضایت از زندگی را پیش‌بینی می‌کنند؛ اما خرده‌مقیاس شهرت معنادار نبوده و رضایت از زندگی را پیش‌بینی نمی‌کند. در رگرسیون آرزوهای درونی، خرده‌مقیاسهای رشد، ارتباط و همکاری، رضایت از زندگی را پیش‌بینی می‌کنند و خرده‌مقیاس سلامتی معنادار نبوده و رضایت از زندگی را پیش‌بینی نمی‌کند.

روحانی و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با هدف شناسایی و ارزیابی آرزوها انجام دادند. برای این منظور ابتدا پژوهشی اکتشافی و مصاحبه‌محور روی جوانان انجام شد و آرزوهای آنان در قالب ۱۸ دسته مشخص شد. سپس با انجام پیمایشی با نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای بر روی ۲۷۱۲ نفر از جوانان یزدی، میزان اهمیت هر دسته از آرزوها و اثرات متغیرهای ساختاری - جمعیتی شامل جنسیت، سن و رشته تحصیلی ارزیابی شد. نتایج این مطالعه نشان داد که آرزوهای خانواده‌محور، مهم‌ترین و آرزوهای سیاسی، کم‌اهمیت‌ترین دسته از آرزوهای جوانان بوده‌اند. همچنین، اهمیت آرزوها برای دختران بیشتر از پسران بوده و عموماً با افزایش سن از میزان اهمیت آرزوها کاسته شده است. علاوه بر این، رشته‌های تحصیلی جوانان نیز با برخی از دسته‌های آرزو رابطه معناداری داشته است.

فیضی و همکاران (۱۳۹۷) با انجام مطالعه‌ای نشان داده‌اند آرزوی پول و ثروت از مهم‌ترین آرزوهای جوانان تهرانی بوده است. همچنین این مطالعه نشان داد که آرزوهای آنومیک، موجب بروز احساس ناامیدی، محرومیت و نارضایتی از زندگی و همچنین کجروی می‌شود. کارشکی و همکاران (۱۳۹۱) پژوهشی با هدف بررسی نقش دغدغه‌ها، آرزوها و شکاف بین اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها در شادکامی انجام دادند. نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشان داد که ۱۵ درصد واریانس متغیر شادکامی از طریق شکاف بین اهمیت اهداف و شانس دستیابی به آنها قابل تبیین است. نتایج آزمون چند متغیری نشان داد بین دانشجویان دختر و پسر، از لحاظ شکاف بین اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها در خرده‌هدفهای لذت و موفقیت مالی، تفاوت معناداری وجود دارد؛ اما در بقیه خرده‌هدفها تفاوت معنادار نیست.

رودریگز^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی نشان دادند که مهم‌ترین آرزو برای بزرگسالی، داشتن استقلال مالی و مسئولیت‌پذیری در قبال خود است؛ در حالی که کمترین آرزو، متأهل بودن و داشتن فرزند بود. تفاوت معناداری در اهمیتی که شرکت‌کنندگان به اهداف درونی بر اساس جنس و سن می‌دادند، وجود داشت. اهمیت دادن بیشتر به اهداف درونی، تأثیر مثبت و معناداری بر رضایت از زندگی داشت.

دنچلیس و الیسون^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر فشار آرزو (گسست بین دستاوردها و آرزوها) بر سلامت روان و نقش تعدیل‌کننده دین در این زمینه پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که فشار آرزو به طور مستقیم بر پریشانی روان‌شناختی و احساس تنهایی و به طور معکوس بر خوش‌بینی تأثیر دارد. این یافته‌ها آشکار می‌سازد افرادی که موانع جدی در برابر اهداف مطلوب زندگی خود احساس می‌کنند، دچار اضطراب و از نظر اجتماعی، منزوی و ناامید می‌باشند. به علاوه، این روابط تحت تأثیر دینداری و متغیرهای زمینه‌ای افراد نبوده است. اثر تعدیل‌کننده دینداری بر رابطه فشار آرزو و سلامت روان تنها در بین پاسخگویان دارای تحصیلات دبیرستان و پایین‌تر معنی‌دار بوده است.

ب) روش پژوهش

روش تحقیق پژوهش حاضر، بر پایه داده‌های کتابخانه‌ای و داده‌های میدانی استوار است. جامعه آماری این پژوهش در بخش میدانی، شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه علامه طباطبائی به تعداد حدود ۱۵۰۰۰ نفر بودند. از جامعه یاد شده، با استفاده از فرمول کوکران، نمونه‌ای به حجم ۲۵۰ نفر انتخاب و ۲۵۰ پرسشنامه توزیع شد؛ اما نمونه نهایی شامل ۲۱۶ نفر و لذا نرخ تکمیل ۸۶ درصد است. از نظر مناسبت مقدار نمونه، با توجه به نوع تحقیق و وقت گیر بودن اجرای پرسشنامه، عدد مناسبی است. در این پژوهش برای تحلیل آماری داده‌ها، از شاخصها و روشهای تحلیل توصیفی- استنباطی استفاده شده است. برای به دست آوردن شاخصهای توصیفی داده‌ها، از میانگین و انحراف معیار و برای روشهای تحلیل استنباطی، از آزمون ویلکاکسون و همچنین برای بررسی نرمال بودن متغیرها، از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف استفاده شده است. تمامی تحلیلهای پژوهش با نرم افزار بسته آماری برای علوم اجتماعی^۱ (اس.پی.اس.اس- ۲۲) انجام شد.

مقیاس «اهداف و آرزوهای زندگی» (گروزت و همکاران، ۲۰۰۵): این نسخه از نمایه آرزو مبتنی بر نسخه‌های اولیه (کاسر و رایان، ۱۹۹۳، ۱۹۹۶؛ سبزه‌آرا و همکاران، ۲۰۱۴) و دارای ۴۷ ماده است. پاسخ‌دهنده با ۱۱ آرزو در دو بُعد آرزوهای ذاتی- بیرونی و آرزوهای تعالی خود- خود جسمانی مواجه می‌شود و می‌بایست میزان اهمیت و شانس دستیابی به هر هدف را بر مقیاسی ۹ درجه‌ای (۱=اصلاً و ۹=به شدت) ارزیابی کند. در مطالعه گروزت و همکاران (۲۰۰۵)، میانگین آلفای کرونباخ عوامل در ۱۵ کشور، به ترتیب در موفقیت مالی ۰/۸۴ و ۰/۸۳، زیبایی ۰/۷۴ و ۰/۷۶، همنوایی ۰/۶۷ و ۰/۶۲، شهرت ۰/۷۳ و ۰/۷۱، خودپذیری ۰/۷۹ و ۰/۷۳، پیوندجویی ۰/۸۱ و ۰/۷۵، احساس اجتماعی ۰/۷۵ و ۰/۷۱، سلامت جسمانی ۰/۷۲ و ۰/۷۴، لذت‌جویی ۰/۷۰ و ۰/۷۲، امنیت ۰/۷۱ و ۰/۷۰ و معنویت ۰/۹۰ و ۰/۸۷ به دست آمد. در مطالعه سبزه‌آرا و همکاران (۲۰۱۴) علاوه بر بررسی ساختار عاملی و روایی همگرا و واگرای نمایه در فرهنگ ایرانی، همسانی درونی اهمیت، احتمال دستیابی و میزان دستیابی به آرزوهای ذاتی به ترتیب: ۰/۸۶، ۰/۸۷ و ۰/۸۸ و اهمیت، احتمال دستیابی و میزان دستیابی به آرزوهای بیرونی به ترتیب: ۰/۸۷، ۰/۸۴ و ۰/۸۴ گزارش شد. در داخل کشور نیز کارشکی و همکاران (۱۳۹۱) شاخص مذکور را پس از ترجمه و احراز روایی محتوایی و مناسبت فرهنگی، زبانی و روان‌شناختی اجرا کردند. پایایی سؤالات را با استفاده

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ۱۱۵

از روش آلفای کرونباخ مناسب گزارش کردند و همچنین برای روایی سازه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده کردند که شاخصهای ذکر شده حاکی از روایی سازه‌ی عاملی مناسب ابزار است (RMSEA=۰/۰۹، GFI=۰/۹۲، AGFI=۰/۹۰، CFI=۰/۹۳، NFI=۰/۹۴، IFI=۰/۹۱، RFT=۰/۹۳، DF=۸۱۵، $X^2=۱۸۵۰/۹۲$). در پژوهش حاضر نتایج ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۲ و برای خرده مؤلفه‌های آرزوهای ذاتی ۰/۸۸، بیرونی ۰/۸۴ و تعالی خود ۰/۸۵ به دست آمد که نتایج، حاکی از پایایی پرسشنامه می‌باشد.

ج) یافته‌ها

۱. یافته‌های میدانی

بررسی توصیفی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان نشان داد که ۹۶ نفر (۴۴ درصد) از پاسخ‌دهندگان را مردان و ۱۲۰ نفر (۵۶ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. ۱۱۰ نفر (۵۱ درصد) دانشجوی کارشناسی (۳۷ مرد، ۷۳ زن) و ۱۰۶ نفر (۴۹ درصد) دانشجوی کارشناسی ارشد (۵۹ مرد، ۴۷ زن) بودند. همچنین میانگین و انحراف معیار سن دانشجویان پسر ۲۱/۴۷ و ۱/۷۵ و برای دانشجویان دختر ۲۲/۸۰ و ۲/۴۴ بود.

ابتدا برای سنجش توزیع نرمال نمرات اهمیت و احتمال دستیابی به اهداف و آرزوها، از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده شد که نتایج این آزمون نشان داد پیش‌فرض نرمال بودن برای اهمیت و احتمال دستیابی اهداف و آرزوها در هر دو گروه برای اکثر متغیرها در عضویت گروهی تأیید نمی‌شود و توزیع آنها نرمال نیست. بنابراین، با توجه به نرمال نبودن متغیرها، از آزمونهای آمار ناپارامتریک (آزمون ویلکاکسون) برای تحلیل سؤال اول پژوهش استفاده شد.

آیا اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها در دانشجویان با هم انطباق دارند؟ برای بررسی شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی حوزه‌های اهداف و آرزوهای زندگی دانشجویان، از آزمون ویلکاکسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: بررسی شکاف بین اهمیت و احتمال دستیابی حوزه‌های اهداف و آرزوهای زندگی دانشجویان دختر و پسر

حوزه‌ها	جنسیت	اهمیت		احتمال دستیابی		شکاف	میانگین رتبه	مقدار Z	سطح معناداری
		پسر	۷/۳۲	۰/۹۹۵	۵/۸۳				
اهداف ذاتی	پسر	۷/۳۲	۰/۹۹۵	۵/۸۳	۱/۳۹	۱/۴۸	۴۷/۸۳	-۷/۹۲	۰/۰۰۱

۰/۰۰۱	-۸/۶۹	۵۹/۷۹	۱/۳۶	۱/۵۴	۶/۳۲	۰/۷۲۴	۷/۶۸	دختر	
۰/۰۰۱	-۵/۹۹	۵۰/۵۴	۱/۰۶	۱/۳۸	۵/۴۲	۱/۳۶	۶/۴۸	پسر	اهداف بیرونی
۰/۰۰۱	-۷/۶۸	۵۶/۷	۱/۱۴	۱/۶۱	۶/۱۱	۱/۰۶	۷/۲۶	دختر	
۰/۰۰۱	-۷/۳۲	۴۴/۲۷	۱/۵۴	۱/۵۱	۵/۸۶	۱/۱۷	۷/۴۱	پسر	اهداف خودجسمانی
۰/۰۰۱	-۷/۶۴	۵۳/۵۴	۱/۲۵	۱/۷۶	۶/۵۲	۱/۰۴	۷/۷۷	دختر	
۰/۰۰۱	-۶/۱۴	۵۱/۶۳	۰/۸۹۹	۱/۶۶	۵/۵	۱/۵۶	۶/۴	پسر	اهداف تعالی خود
۰/۰۰۱	-۷/۸۶	۵۷/۳	۱/۰۵	۱/۵۹	۵/۸۷	۱/۲	۶/۹۲	دختر	

همان‌طور که نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد، شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی در تمامی حوزه‌های اهداف و آرزوهای زندگی برای دانشجویان دختر و پسر معنادار است؛ یعنی می‌توان نتیجه گرفت که اهداف برای دانشجویان دختر و پسر مهم‌اند؛ اما شانس رسیدن به این اهداف برای آنان زیاد نیست.

برای بررسی شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی ابعاد اهداف و آرزوهای زندگی دانشجویان، از آزمون ویلکاکسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: بررسی شکاف بین اهمیت و احتمال دستیابی ابعاد اهداف و آرزوهای زندگی دانشجویان دختر و پسر

سطح معناداری	مقدار Z	میانگین رتبه	شکاف	احتمال دستیابی	اهمیت	جنسیت	حوزه‌ها		
۰/۰۰۱	-۷/۹۴	۴۴/۳۸	۱/۷۴	۱/۵۹	۶/۰۸	۱/۰۵	۷/۸۳	پسر	اهداف ذاتی
۰/۰۰۱	-۸/۳۹	۵۰/۳۹	۱/۵۵	۱/۷۱	۶/۵۴	۰/۹۰۹	۸/۰۹	دختر	
۰/۰۰۱	-۶/۹۴	۴۳/۹۶	۱/۰۱	۱/۳۲	۵/۳۸	۰/۹۶۲	۶/۳۹	پسر	
۰/۰۰۱	-۷/۰۳	۵۲/۱۶	۰/۹۰۸	۱/۴۴	۵/۷۵	۰/۸۸۵	۶/۶۶	دختر	
۰/۰۰۱	-۷/۴۳	۴۳/۴۰	۱/۶۷	۱/۷۵	۵/۹۹	۱/۳۴	۷/۶۶	پسر	
۰/۰۰۱	-۸/۱۶	۴۷/۴۱	۱/۵۳	۱/۸	۶/۴۳	۰/۹۳۵	۷/۹۶	دختر	
۰/۰۰۱	-۷/۲۸	۴۴/۷۳	۱/۴۹	۱/۷۲	۵/۸۴	۱/۵۱	۷/۳۳	پسر	
۰/۰۰۱	-۷/۷۸	۵۰/۶۶	۱/۴۶	۱/۸	۶/۵۶	۱/۰۳	۸/۰۲	دختر	
۰/۰۰۱	-۶/۷۸	۴۷/۸۱	۱/۵۵	۱/۷۳	۵/۶۱	۱/۶	۷/۱۷	پسر	اهداف بیرونی
۰/۰۰۱	-۷/۰۷	۴۹/۷۵	۱/۳۴	۱/۹۴	۶/۴۵	۱/۱۲	۷/۷۹	دختر	
۰/۰۰۱	-۳/۶۶	۴۸/۹۳	۰/۶۹۴	۱/۶۵	۵/۵۸	۱/۷۸	۶/۲۷	پسر	
۰/۰۰۱	-۷/۰۴	۴۹/۹۶	۱/۱۲	۱/۷۴	۶/۰۵	۱/۳۴	۷/۱۸	دختر	
۰/۰۰۱	-۵/۸۸	۴۵/۹۴	۰/۸۹۳	۱/۳۹	۵/۱۶	۱/۴۹	۶/۰۶	پسر	

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ۱۱۷

۰/۰۰۱	-۷/۰۹	۵۳/۳۵	۱	۱/۶۱	۵/۸۸	۱/۳	۶/۸۷	دختر		
۰/۰۰۱	-۵/۷	۴۰/۳۳	۱/۱۶	۱/۷۷	۵/۶۹	۱/۷۳	۶/۸۵	پسر	لذت جویی	اهداف خودجسمانی
۰/۰۰۱	-۶/۷	۴۶/۸۶	۱/۰۴	۱/۹۴	۶/۳۳	۱/۴۷	۷/۳۸	دختر		
۰/۰۰۱	-۶/۱۸	۴۳/۷۳	۱/۰۴	۲/۱۱	۵/۴۲	۲/۱۷	۶/۴۷	پسر	معنویت	اهداف
۰/۰۰۱	-۸/۰۱	۵۳/۱	۱/۲۵	۱/۸۳	۵/۸۳	۱/۵۹	۷/۰۸	دختر		
۰/۰۰۱	-۴/۸۱	۴۸/۱۷	۰/۷۱۳	۱/۵۶	۵/۵۹	۱/۴۷	۶/۳	پسر	همنوایی	تعالی خود
۰/۰۰۱	-۵/۸۵	۵۰/۳۷	۰/۷۹۴	۱/۶۳	۵/۹۳	۱/۲۴	۶/۷۳	دختر		

همان‌طور که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی در تمامی ابعاد اهداف و آرزوهای زندگی برای دانشجویان دختر و پسر معنادار است؛ یعنی می‌توان نتیجه گرفت که اهداف برای دانشجویان دختر و پسر مهم می‌باشند، اما شانس رسیدن به این اهداف برای آنان زیاد نیست.

ب) یافته‌های مروری

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش، از مرور منابع استفاده شد.

فرایند کاهش فاصله بین اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها (مهار آرزوهای طولانی) در سیره علوی چگونه می‌باشد؟

محققان در این مطالعه، برای بررسی مفهومی مهار آرزوهای طولانی در سیره علوی، از نتایج مقاله مشکاتی و همکاران (۱۳۹۴) با عنوان «آرزوهای طولانی و فرایند مهار آن در سیره علوی» که با روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از تحلیل چند مرحله‌ای منابع دست اول اسلامی انجام شده و در نشریه اسلام و پژوهشهای تربیتی به چاپ رسیده است، بهره گرفته‌اند. به علت خودداری از زیاد شدن حجم مقاله و اینکه تأکید این پژوهش بیشتر بر جنبه میدانی فاصله بین اهمیت اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها (آرزوهای طولانی) می‌باشد، در ادامه فقط به ارائه خلاصه‌ای از نتایج پژوهش مشکاتی و همکاران (۱۳۹۴) در زمینه راهکارهای مهار آرزوهای طولانی در سیره علوی پرداخته می‌شود.

انسان به هر روی، آرزوهایی دارد؛ اما باید آنها را در جهت مثبت، مهار و از ابتلا به طول‌آمل جلوگیری کند. فرایند مهار طول‌آمل که از لابه‌لای سخنان امام علی (ع) استخراج شده است، نه تنها راه کنترل آرزوها و پیشگیری از ابتلا به طول‌آمل را ارائه می‌دهد، بلکه راه درمانی است برای کسانی که به این بیماری مهلک مبتلا هستند. این فرایند طی سه مرحله صورت می‌گیرد.

مرحله اول: ایجاد نگرش صحیح

انسان برای مهار آرزوها و به دست آوردن فضایل اخلاقی، باید نسبت به خود، خالق و جهان پیرامون خود، شناخت کافی به دست آورد و هدف از آفرینش خود را بشناسد تا عمر گرانبهایه را در راه رسیدن به آرزوهای ناپسند هدر ندهد. از دیدگاه امام اول شیعیان، انسان باید برای مهار آرزوهای خود، نسبت به مسائل ذیل، نگرش صحیحی به دست آورند.

گام اول: خودشناسی؛ بهترین شناختها «خودشناسی» است. انسان با شناخت خود به خطرات هوای نفس و انگیزه‌های شهوت پی می‌برد و سرچشمه‌های مفسد اخلاقی، که ریشه در جان آدمی دارد، برایش آشکار می‌شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱: ۳۲۴-۳۲۲)

گام دوم: نگرش به مبدء؛ کسی که اعتقاد به خدایی دارد که خیر محض و کمال محض است، به جای مشغول شدن به آرزوهای طولانی، در پی تحصیل معرفت و محبت وی برمی‌آید. امام علی (ع) درباره تأثیر توحید در تفکر افراد متقی در خطبه همام می‌فرماید: «عَظَمَ الْخَالِقُ فِي أَنْفُسِهِمْ فَصَغُرَ مَا دُونَهُ فِي أَعْيُنِهِمْ»؛ خالق و آفریدگار در روح و جان‌شان بزرگ جلوه کرده، (به همین سبب) غیر خداوند در نظرشان کوچک است. (سید رضی، ۱۳۹۱: خطبه ۱۹۳)

گام سوم: نگرش به معاد؛ اعتقاد به توحید و معاد در راستای یکدیگر قرار دارند. این دو، ضامن ایجاد اخلاق فاضله در انسان بوده، سبب می‌شوند انسان به مهار آرزوهای طولانی که از جمله رذایل اخلاقی است، بپردازد. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «مَنْ أَيْقَنَ أَنَّهُ يُفَارِقُ الْأَحْبَابَ وَيَسْكُنُ التُّرَابَ وَيُوجَهُ الْحِسَابَ وَيَسْتَعْنِي عَمَّا خَلْفَ وَيَفْتَقِرُ إِلَى مَا قَدَّمَ كَانَ حَرِيًّا بِقَصْرِ الْأَمَلِ وَطُولِ الْعَمَلِ»؛ کسی که یقین دارد (به زودی) از دوستان جدا می‌شود و در زیر خاک مسکن می‌گزیند و با حساب الهی مواجه می‌شود و از آنچه بر جای گذاشته بی‌نیاز می‌شود و به آنچه از پیش فرستاده محتاج می‌شود؛ سزاوار است که آرزو را کوتاه و اعمال صالح را طولانی کند. (مجلسی، ۱۳۶۲، ج ۷۰: ۱۶۷)

گام چهارم: باور به مقدرات الهی؛ امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: «لَنْ يَفُوتَكَ مَا قَسَمَ لَكَ فَأَجْمَلْ فِي الطَّلَبِ»؛ آنچه برایت مقدر شده و بهره‌ات باشد از چنگ تو نخواهد رفت. پس در طلب، میانه‌رو باش. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۲۳، ح ۲۳/۵۴۸۲)

گام پنجم: استفاده از عقل؛ امیرالمؤمنین (ع) در حدیثی می‌فرماید: «عِنْدَ غُرُورِ الْأَطْمَاعِ وَالْأَمَالِ تَنْخَدِعُ عُقُولُ الْجُهَالِ وَتُخْتَبِرُ أَلْبَابُ الرِّجَالِ»؛ در هنگام فریب دادن طمعها و آرزوهاست که عقلهای نادانان گول می‌خورند و مردان خردمند آزمایش می‌شوند. (همان: ۲۸، ح ۴۷/۵۵۴۵)

گام ششم: تفکر در بی اعتباری دنیا و عبرت از گذشتگان؛ رفتن به گورستان و حضور کنار مزار گذشتگان و تفکر در اینکه دوستان، آشنایان و آدمیان با هر مقام و منصبی در دل خاک مسکن گزیده‌اند، انسان را از غفلت و بی خبری بازداشته، به اندیشه و امید می‌دارد که روزی خودت نیز به این مکان انتقال می‌یابی. این امر انسان را از دل بستن به دنیا و آرزوهای دنیوی باز داشته، آماده سفر آخرت می‌کند. (نراقی، ۱۳۸۴: ۵۴۴-۵۴۲)

مرحله دوم: گزینش و ارزشگذاری آرزوها

گام اول: ترک آرزوهای محال؛ ترک آرزوها از سه منظر قابل بررسی است:

- انسان گاهی آرزوی امور محال می‌کند؛ مثلاً آرزو می‌کند که ایام جوانی برگردد، یا فامیل فلان شخص باشد، یا آرزو می‌کند حادثه‌ای که در گذشته با کیفیت خاصی اتفاق افتاده، ای کاش واقع نشده بود. معلوم است که هیچ‌یک از اینها واقع‌شدنی نیست و تحقق این گونه آرزوها غیرممکن است.
- گاهی انسان آرزوی امور ناپسندی دارد که موجب دور شدن او از هدف خلقت و ارزشهای والای انسانی می‌شود؛ مانند زمانی که آرزوی داشتن ثروت فراوان یا مقامات دنیوی هدف انسان قرار گیرد، به گونه‌ای که گویی بشر تنها برای زندگی در این جهان خلق شده است.
- گاهی نیز آرزوهای انسان، محال یا غیرشرعی نیست؛ ولی برای رسیدن به آنها، باید هزینه زیادی مصرف کند و عمر گرانبهای خود را برای به دست آوردن آن تلف کند. این گونه آمال، نامعقول و غیر صحیح است که باید آنها را ترک کرد.

امام علی (ع) به ترک اینگونه آرزوها دستور داده، می‌فرماید: «أَنْفَعُ الدَّوَاءِ تَرْكُ الْمُنَى»؛ سودمندترین دارو، ترک آرزوست (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۱۰، ح ۹۸/۶۹۰). ایشان در جای دیگر، در این باره می‌فرماید: «أَشْرَفُ الْغِنَى تَرْكُ الْمُنَى»؛ بهترین غنا و بی‌نیازی، ترک آرزوهاست. (همان، ح ۹۷/۶۸۹)

گام دوم: کوتاه کردن آرزوها به وسیله زهد؛ امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «أَيُّهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قَصْرُ الْأَمَلِ وَالشُّكْرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَالْوَرَعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ»؛ ای مردم! زهد؛ کوتاهی آرزو، سپاس در برابر نعمت و پارسایی در مقابل گناه است. (سیدرضی، ۱۳۹۱: خطبه ۱/۸۱)

گام سوم: جایگزین کردن آرزوهای درست به جای آرزوهای نادرست؛

نمی‌توان آرزوها را حذف کرد، بلکه باید جایگزین مناسبی برای آن قرار داد. مفهوم زهد نیز از بین بردن آرزوها نیست؛ همان گونه که امام علی (ع) می‌فرماید: «أَصْلُ الزُّهْدِ حُسْنُ

الرَّغْبَةَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ؛ اساس زهد آن است که رغبت انسان بدانچه نزد خداست، نیکو باشد (همان: ۴۹۵، ح ۳۲/۳۸۲۲). خردمند کسی است که در دنیای فانی و پست، زهد ورزد و به بهشت والای جاوید بلندمرتبه رغبت کند.

گام چهارم: واقع بینی؛ آدمی باید واقع بین باشد و به آرزوها تکیه نکند. امیرالمؤمنین (ع) در این باره می فرماید: «لَا تَفِي الْأَمَانِيُّ لِمَنْ عَوَّلَ عَلَيْهَا»؛ کسی که به آرزوها تکیه کند، آنها با او وفا نکنند. (همان: ۱۱۲، ح ۱۱۶/۷۰۸)

مرحله سوم: فرایند اجرا و عمل

در این بخش، مبارزه انسان با آمال نکوهیده، در رفتار و عملکرد او آشکار شده، عملاً به مبارزه با این آرزوها می پردازد. این مرحله دارای بخشهای ذیل است.

گام اول: عملکرد درونی (نفسانی)؛ در این گام، نگرش به دست آمده در مرحله اول، از علم به عمل و از حالت بالقوه به حالت بالفعل درمی آید.

ایمان: امام علی (ع) یکی از نشانه های ایمان را قصر امل دانسته، در این باره می فرماید: «لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثٌ عَلَامَاتٍ: الصِّدْقُ وَالْيَقِينُ وَقَصْرُ الْأَمَلِ»؛ مؤمن سه نشانه دارد: راستی، یقین، آرزوی کوتاه. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۳۱، ح ۴۶/۴۷۵)

پناه بردن به خدا: مولای متقیان در این باره می فرماید: «فِي كُلِّ أَمْرٍ وَأَحَدَةٌ مِنْ ثَلَاثِ الطَّيْرَةِ وَالْكَبْرِ وَالْتَّمَنِيِّ فَإِذَا تَطَّيَّرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَمِضْ عَلَى طَيْرَتِهِ وَكَيْدِ كُرِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِذَا خَشِيَ الْكِبَرَ فَلْيَأْكُلْ مَعَ عَبْدِهِ وَخَادِمِهِ وَلِيَحْتَلِبِ الشَّاةَ وَإِذَا تَمَنَّى فَلْيَسْأَلِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَيَتَهَلَّلْ إِلَيْهِ وَلَا يَنَازِعْهُ نَفْسَهُ إِلَى الْأَثَمِ»؛ در هر کس، یکی از این سه خصلت هست: تکبر، بدفالی، آرزوی بی جا. هرگاه یکی از شما گرفتار تکبر شد، با بنده و خدمتکارش هم غذا شود و گوسفند بدو شد؛ و چون فال بد زد، بدان اعتماد نکند و نام خدا را ببرد و کار را بگذراند؛ و چون آرزوی بی جایی کرد، از خدا درخواست کند و خود را به دست نفس اماره ندهد که او را به گناه کشاند. (قمی مشهدی، ۱۳۶۸، ج ۳: ۳۹۱)

یاد مرگ: امام علی (ع) در این باره می فرماید: «لَوْ رَأَى الْعَبْدُ الْأَجَلَ وَ مَصِيرَهُ - لَأَبْغَضَ الْأَمَلَ وَ غُرُورَهُ»؛ اگر انسان سرآمد زندگی و عاقبت کارش را می دید، آرزوها و غرورش را دشمن می شمرد. (سید رضی، ۱۳۹۱: حکمت ۳۳۴)

توجه مستمر به کوتاهی عمر؛ امام علی (ع) در یکی از خطبه های خود، انسان را از سیره عمر طولانی برحذر داشته، می فرماید: «فَازْمَعُوا عِبَادَ اللَّهِ الرَّحِيلَ عَنْ هَذِهِ الدَّارِ الْمَقْدُورِ عَلَى أَهْلِهَا الزَّوَالِ وَ لَا يَغْلِبَنَّكُمْ فِيهَا الْأَمَلُ وَ لَا يَطُوكَنَّ عَلَيْكُمْ فِيهَا الْأَمَدُ»؛ ای بندگان خدا، تصمیم

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۲۱

کوچ کردن از سرایی بگیری که سرانجام به نیستی می گراید. مبدا آرزوها بر شما چیره شوند. خیال نکنید عمر طولانی خواهید داشت. (همان: خطبه ۴/۵۲)

گام دوم: عملکرد بیرونی (رفتاری)؛ در این گام، انسان باید به اصلاح و جهت‌دهی

رفتار خود پردازد.

پرداختن به کار و تلاش: امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «اجْعَلْ رَفِيقَكَ عَمَلَكَ وَ عَدُوَّكَ أَمَلَكَ»؛ رفیق خویش را عمل، و دشمنت را آرزوی خود قرار ده. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۲۰۶، ح ۳۴/۷۱۹۳). به راستی، دوستان خدای تعالی کسانی‌اند که مرگ خود را نزدیک و آرزوی خود را دروغ بدانند؛ کسانی که عمل‌شان بسیار و لغزشش اندک باشد (همان، ج ۱: ۳۱، ح ۱۱/۴۷؛ ۵۵، ح ۱۵۰/۲۴۰). امام علی (ع) در عبارت دیگری، مردم را به کار و فعالیت واداشته، از آرزوهای کاذب برحذر می‌دارند: «فَبَادِرُوا الْعَمَلَ وَ كَذَّبُوا الْأَمَلَ، فَلَا حَظَّوْا الْأَجَلَ»؛ کار کنید و آرزو را دروغ بدانید و مرگ را ملاحظه کنید (که ناگهان در می‌رسد). (همان، ج ۲: ۲۱۰، ح ۶۶/۷۲۲۵)

گفتنی است کسانی که کار و تلاش می‌کنند تا از آرزوهای دروغین رهایی یابند، باید به نکات ذیل توجه داشته باشند:

- **غنیمت شمردن فرصتها و مدیریت زمان:** مولای متقیان غنیمت شمردن فرصتها را یکی از راه‌های مهار آرزوهای ناپسند دانسته، در این باره می‌فرماید: «اکذبوا امالکم و اغتموا اجالکم باحسن اعمالکم و بادروا مبادره اولی النهی و الالباب»؛ آرزوها را دروغ بدانید و از عمر خود با انجام بهترین عملها غنیمت گیرید و همانند سبقت گرفتن مردمان خردمند، سبقت گیرید. (همان: ۱۰۹، ح ۸۸/۶۸۰)
- **زندگی در زمان حال:** انسان باید در زمان حال، به انجام عمل پرداخته، از بیکاری به امید فردا پرهیز کند. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «إِنَّ ماضی عَمْرِكْ أَجَلٌ، وَ آتیه أَمَلٌ، وَ الْوَقْتُ عَمَلٌ»؛ راستی که گذشته عمر زمانی است که به سر آمده، و آینده آن نیز فقط امیدی است (که معلوم نیست بدان برسی) و هم‌اکنون وقت عمل است. (تمیمی آمدی، ۱۳۷۸، ج ۲: ۲۰۰، ح ۱۶/۷۱۴۲)

د) بحث و نتیجه‌گیری

طول امل یا آرزوی طولانی، نوعی بلندپروازی است که آثار زیان‌باری بر تمام ابعاد زندگی، اعم از مادی و معنوی بر جای می‌گذارد و سرانجام، فراموشی مبدء و معاد را به همراه دارد که مایهٔ هلاکت و نابودی انسان می‌شود. به این موضوع در سخنان امام علی (ع) فراوان تأکید شده است. به هر روی، انسان آرزوهایی دارد و لازم است آنها را مهار کند تا گرفتار بیماری مهلک «طول امل» نشود. این نوشتار با هدف بررسی طولانی بودن آرزوها در بین دانشجویان با تأکید بر فرایند مهار آن در سیرهٔ علوی انجام شد.

نتایج این پژوهش در بخش میدانی نشان داد که شکاف بین میانگین اهمیت و احتمال دستیابی در تمامی حوزه‌های آرزوهای زندگی (ذاتی، بیرونی، خودجسمانی، تعالی خود) و ابعاد آن (موفقیت مالی، زیبایی، همنوایی، شهرت، خودپذیری، پیوندجویی، احساس اجتماعی، سلامت جسمانی، لذت‌جویی، امنیت و معنویت) برای دانشجویان معنادار است؛ یعنی می‌توان نتیجه گرفت که اهداف برای دانشجویان مهم می‌باشند، اما شانس رسیدن به آنها برای آنان زیاد نیست که این امر به معنای طول امل است. این یافته با نتایج پژوهش کارشکی و همکاران (۱۳۹۱) همخوان است. در توجیه شکاف بین اهمیت آرزوها و شانس دستیابی به آنها می‌توان به جامعهٔ آماری پژوهش که جوانان بودند، اشاره کرد. نتایج پژوهش روحانی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد با افزایش سن جوانان، از میزان اهمیت آرزوها کاسته می‌شود. جوانان با افزایش سن، بیشتر با واقعیت‌های اجتماعی و محدودیت‌های زندگی واقعی روبه‌رو شده، احتمالاً به همین دلیل، اهمیت آرزوها به مثابه مفهومی که کمتر درگیر محدودیت‌هاست، کم‌رنگ‌تر می‌شود. علاوه بر این، جوانان احتمالاً با افزایش سن، دیدگاه واقع‌گرایانه‌تری نسبت به آرزوها پیدا کرده (کینگ و برویلز، ۱۹۹۷: ۵۰) یا آرزوها به شکل سرکوب‌شده‌ای در قسمت ناخودآگاه جای می‌گیرند (اختر، ۱۹۹۹). همچنین این می‌تواند ناشی از شرایط اقتصادی نامناسب و تورم کنونی در جامعهٔ ما باشد. تحریم‌های اقتصادی و ناکارآمدی مدیران، از جهات مختلف، تأثیرات جدی و مخرب بر اقتصاد کشور داشته و این امر به نوبه خود بر وضع اقتصادی نامطلوب مردم اثرگذار بوده است، ولی امید بیشتری دارند که در آینده می‌توانند به ثروت و درآمد بالاتری برسند. شرایط اقتصادی-اجتماعی حال حاضر در ایران موجب شده افراد تحصیل کرده با توقعات بالا، افزایش چشمگیری داشته باشند و افراد حاضر نشوند در هر شغلی مشغول به کار شوند. لذا از جمله آرزوهای مهم افراد،

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۲۳

دستیابی به مشاغل سطح بالاست که بتوانند با درآمد ثابت و قابل اتکا، تشکیل خانواده دهند و رفاه نسبی را برای آنان فراهم کنند.

نباید از نظر دور داشت که مشکلات اقتصادی پیامدهایی اجتماعی به دنبال دارند که بیشترین اثرگذاری آن را می‌توان در آرزوهای جوانان به عنوان منشأ انگیزه در دستیابی به موفقیت جستجو کرد؛ زیرا آرزوها و اهداف افراد یکی از سازوکارهایی است که می‌تواند بحرانهای اقتصادی را به مسائل و آسیبهای اجتماعی تبدیل کند. بنابر این، مشکلات اقتصادی نه تنها آرزوی ثروت، بلکه سایر آرزوهای دیگر، همچون: ظاهر، حفظ سلامتی، رشد شخصی و... را نیز تحت الشعاع قرار می‌دهد (افشانی و حسینی‌نسب، ۱۴۰۱: ۴۳۹). اقتصاد کشور ما در چند سال اخیر یکی از بحرانی‌ترین شرایط خود را می‌گذراند؛ شرایطی که بنابر گزارشهای بانک جهانی، رکود، بیکاری، تورم، شرایط نامناسب کسب و کار و ورشکستگی، از جمله مختصات آن است. پس باید مسئولان کشور به توانمندی‌ها و استعدادهای جوانان کشور تکیه کنند تا بتوانند آینده بهتری برای کشور رقم زنند و باعث پیشرفت جوانان این کشور شوند. (همان)

از نظر دورکیم، آرزوها و خواسته‌ها اگر از حد و اندازه معمول و متعارف خارج شود، پیامدهای مخربی خواهد داشت. یکی آنکه، تبدیل به منبع رنج و ناراحتی، نارضایتی و ناامیدی می‌شود؛ دیگر آنکه، آرزوهای نامحدود و بی‌حد و حصر، مقایسه اجتماعی و در نتیجه آن، تحریک تمایلات و آرزوها، حسادت و احساس محرومیت و در پس آن، به هم ریختگی و عدم تبعیت از قواعد و مقررات را در پی دارد. چنانچه خواسته‌ها و آرزوهای افراد متعادل باشد، آنها در مقابل شکستها و ناکامی‌ها احساس محرومیت نمی‌کنند. آرزوهای نامحدود به دلیل عدم امکان دستیابی به آنها ممکن است به خودکشی (آسیبهای اجتماعی) منتهی شود. بر اساس نظریه محرومیت نسبی، آرزوها به مثابه خواسته‌ای پایدار و ایدئال‌گرایانه با پیدایش نارضایتی در جامعه مرتبط‌اند. نارضایتی بر اساس نظریه محرومیت نسبی، حاصل احساس از دست رفتن خواسته‌های ایدئال افراد است (فولجر، ۱۹۸۶: ۱۴۷). بر اساس نظریه محرومیت نسبی می‌توان گفت که برآورده نشدن آرزوها، افزایش نارضایتی را در جامعه نمایان می‌سازد.

خطور آرزو به ذهن، اجتناب‌ناپذیر است و عیب هم محسوب نمی‌شود؛ اما مهم، کنترل آن است که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا اگر آرزوهای انسان با آموزه‌های دینی و قوه عقل هماهنگ شده و به اهداف تبدیل شوند، آدمی به غایت مطلوب خود که همان

کمال است، دست می‌یابد. به بیان دیگر؛ اگر آدمی هدف اصلی خود را خداوند متعال قرار دهد، چه به اهداف فرعی خود برسد و چه به آنها دست نیابد، به هدف اصلی آفرینش؛ یعنی کمال دست می‌یابد و این امر، سعادت او را در دنیا و آخرت به همراه دارد. اما اگر آرزوها در مرحله آرزو بماند یا توسعه داده نشود و به «طول امل» بینجامد، کم‌کاری، عمل زشت و نابودی شخصیت را به همراه دارد و سپس موجب نومیدی انسان خواهد شد. نومیدی نیز کفر به همراه دارد و سرانجام، این آمل کاذب، موجب هلاکت انسان در دنیا و آخرت می‌شود. بنابر این، انسان باید در همان آغاز، آرزوهای خود را مهار کند تا به بیماری مهلک «طول امل» دچار نشود و اگر به این عارضه مبتلا شد، باید به درمان خود پردازد و آرزوهای خود را تحت نظم و قاعده امر که در سه مرحله صورت می‌گیرد، درآورد.

در مرحله اول، باید به نگرش صحیحی دست یابد. ارزش وجودی خود را یافته، از مبدء و معاد آگاهی یابد و بداند که دنیا تنها وسیله‌ای برای رسیدن به سرای دیگر بوده و او موجودی ماندگار است. پس باید آرمانهایی ماندگار داشته باشد تا به سعادت دست یابد و اگر به امور فانی و زودگذر دل بندد، سرانجامش نابودی است. پس باید آرمان و هدف اصلی خود را خداوند متعال قرار دهد و دیگر آرزوهای ازلی و ابدی متصل را در طول این هدف والا پی‌ریزی کند. از آن رو، آرمانهای فرعی او به ذات می‌شوند و به آرمانهایی ماندگار و پایدار تبدیل می‌شوند. اما اگر آرمان و هدف او دنیای فانی بوده و دیگر به آرمانی فانی تبدیل شود؛ سرانجام او نابودی است. آرزوها را بر اساس آن پی‌ریزی کند، آرمانش خود، به مهار، حذف و جایگزینی سپس به مرحله دوم منتقل شده و بر اساس آرمان اصلی آرمانهای فرعی پردازد و در تعیین آرزوها، توان، استعدادها، ظرفیت و موقعیت خود را در نظر بگیرد و اصل «واقع‌بینی» را فراموش نکند. پس از آن وارد مرحله سوم شده، ایمان، اطمینان قلبی و توکل را در نیروی عقل، برای رسیدن به اهداف خود، به برنامه‌ریزی خود ایجاد کند و افزایش دهد و با کمک صحیح پردازد. سپس وارد مرحله اجرا شده، با تمام توان، به تلاش و کوشش برای رسیدن به اهداف خود پردازد و حتی لحظه‌ای را بیکار نماند و به انجام فعالیت پردازد. در این صورت، امید زیادی وجود دارد که به نتیجه مطلوب دست یابد و اگر به احتمال ضعیف به هدف فرعی خود نرسید به سبب انجام وظیفه و تلاش، کمال که همان عبودیت و هدف والای آفرینش است، برای او محقق شده است. (مشکاتی و همکاران، ۱۳۹۴)

سوگیری و خودگزارشی در تکمیل پرسشنامه‌ها و همچنین عدم امکان انجام مصاحبه تشخیصی برای تعیین آرزوهای دانشجویان، جزء محدودیتهای تحقیق می‌باشند. به منظور

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۲۵

رسیدن به یافته‌های با ثبات و کاهش محدودیتهای این پژوهش توصیه می‌شود این مطالعه روی سایر گروه‌ها و سایر دانشگاهها انجام و در صورت امکان از ابزارهای متنوع برای اندازه‌گیری آرزوهای دانشجویان استفاده شود. همچنین ادغام این متغیر با متغیرهای مرتبط دیگر، برای رسیدن به نتایج معتبرتر، برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود. دو بعد ذاتی و بیرونی ارزشها در جامعه ایرانی نیز همچون آمریکا (کاسر و رایان، ۱۹۹۶)، روسیه (رایان و همکاران، ۱۹۹۹)، آلمان (شماک^۱ و همکاران، ۲۰۰۰)، کره جنوبی (کیم^۲ و همکاران، ۲۰۰۰) و اسپانیا (رمرو^۳ و همکاران، ۲۰۱۲) تأیید شده است (سبزه‌آرا و همکاران، ۲۰۱۴)، اما بررسی دقیق‌تر و گسترده‌تر ابعاد آرزوها در فرهنگ ایرانی لازم است.

همان‌طور که نتایج بخش میدانی نشان داد، بین اهمیت آرزوها و شانس دستیابی به آنها، شکاف معناداری وجود دارد که بیانگر آرزوهای طولانی در دانشجویان است. بنابر این، پیشنهاد می‌شود با ارائه آموزشهای لازم در خصوص اثرات مذهب و آموزه‌های دین اسلام بر آرزوها، به ارتقای رضایتمندی از زندگی و نظام روان‌شناختی افراد، به ویژه دانشجویان اقدام شود. مذهب می‌تواند چارچوبی را برای نظام روان‌شناختی فرد فراهم کند که او را از طریق تقویت نیروی خویشتنداری، به حالتی پایدار در تعیین آرزوهای ذاتی و بیرونی سوق دهد. چنانچه باورها، اعتقادات و مناسک مذهبی به شکل درونی در ساختار روانی افراد قرار گیرند، می‌توانند دست‌کم وحدت‌یافتگی فرد را تضمین و آرزوهای درونی و تعالی‌خود وی را فراهم کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

-
1. Schmuck
 2. Kim
 3. Romero

منابع

- ابن فارس، احمد (۱۴۱۸ ق). **معجم المقاییس اللغة**. بیروت: دار الفکر طباعه والنشر والتوزیع.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۳۶۳). **لسان العرب**. مراجعه و تدقیق: یوسف البقاعی، ابراهیم شمس‌الدین و نعال علی. تونس: دار المتوسطة للنشر والتوزیع.
- افشانی، سیدعلیرضا و منیره‌السادات حسینی‌نسب (۱۴۰۱). «جنسیت و آرزوها: انواع و اولویت‌ها». **مطالعات راهبردی ورزش و جوانان**، ش ۲۱ (۵۸): ۴۴۲-۴۲۵.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۷۸). **غور الحکم و درر الکلم**. ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- حلوانی، حسین بن نصر (۱۳۸۳). **نزه الناظر**. ترجمه عبدالهادی مسعودی. قم: دارالحديث.
- رفیعی هنر، حمید (۱۳۹۷). **روان‌شناسی آرزوها**. قم: دارالحديث.
- رنگین کمان، امیر (۱۳۸۶). «رضایت از زندگی». **راهبرد**، ش ۱۵ (۳): ۲۰۸-۱۸۹.
- روحانی، علی؛ عباس عسکری ندوشن و سعید کشاورزی (۱۳۹۸). «بررسی آرزوهای اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستانی ۱۵ تا ۱۸ ساله در شهر یزد». **مطالعات راهبردی ورزش و جوانان**، ش ۱۸ (۴۴): ۲۵۶-۲۳۷.
- زارع، نجف؛ مریم پرواره، بیژن نوری و مهشید نامداری (۱۳۹۵). «بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان دانشگاه‌های ایران با استفاده از پرسشنامه GHQ-28: مطالعه متاآنالیز». **مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان**، ش ۲۱ (۴): ۱۶-۱.
- زرانی، فریبا؛ لیلی پناغی، حمیده محمدی‌نسب و صادق فلاح (۱۳۹۹). «معنای زندگی در دانشجویان ایرانی: یک مطالعه کیفی». **روان‌شناسی تحولی**، ش ۱۷ (۶۵): ۶۹-۵۳.
- سیمبر، معصومه؛ شیوا علیزاده، محبوبه حاجی‌فقه‌ها و سمیرا گل‌عذار (۱۳۹۵). «مروری بر نیازهای آموزشی بهداشت باروری و جنسی جوانان ایرانی». **مجله دانشکده پزشکی اصفهان**، ش ۳۴ (۴۱۲): ۱۵۷۲-۱۵۶۳.
- سید رضی (۱۳۹۱). **نهج‌البلاغه**. ترجمه ناصر مکارم شیرازی. قم: امام علی (ع).
- شارحی از قرن هشتم (۱۳۷۵). **شرح نهج‌البلاغه**. مصحح: عزیزالله عطاردی. تهران: بنیاد نهج‌البلاغه، انتشارات عطارد.
- فیضی، ایرج؛ هوشنگ نایی، و سعید معیدفر (۱۳۹۷). «آرزوهای آنومیک جوانان و پیامدهای آن». **مسائل اجتماعی ایران**، ش ۲۹ (۲): ۲۰۷-۱۷۷.
- قمی مشهدی، محمدبن محمدرضا (۱۳۶۸). **تفسیر کنزالدقائق و بحر الغرائب**. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- کارشکی، حسین؛ هوشنگ گراوند و محسن دهقانی نیشابوری (۱۳۹۱). «نقش شکاف بین اهداف و آرزوها و شانس دستیابی به آنها در شادکامی دانشجویان». **پژوهشهای روان‌شناسی بالینی و مشاوره**، ش ۲ (۲): ۱۵۴-۱۳۳.

بررسی مفهومی طولانی بودن آرزوها با تأکید بر فرایند... ♦ ۱۲۷

- کزازی، نجم‌السادات؛ عباس پسندیده و محمدرضا حسن‌زاده تو کلی (۱۳۹۹). «رابطه آرزو با رضامندی بر اساس حدیث **مَنْ كَثُرَ مَنَاهُ قَلَّ رِضَاهُ**». پژوهشنامه روان‌شناسی اسلامی، ش ۱۲(۶): ۱۱۳-۱۳۴.
- مجلسی، محمدباقر (۱۳۶۲). **بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمة الأطهار**. تهران: اسلامیه.
- مشکاتی، محمد مهدی؛ محمد نجفی، و سمیه برزو اصفهانی (۱۳۹۴). «آرزوهای طولانی و فرایند مهار آن در اندیشه علوی». *اسلام و پژوهشهای تربیتی*، ش ۱۷(۱): ۱۱۳-۱۱۷.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۷). **حکمتها و اندرزها**. تهران: صدرا.
- مقدی الغیومی، احمد (۱۴۲۵ ق). **مصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی**. قم: مؤسسه دار الهجره.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). **تفسیر نمونه**. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- نراقی، ملا احمد (۱۳۸۴). **معراج السعاده**. قم: قائم آل محمد.
- هاشمی خویی، میرزا حبیب‌الله (۱۳۵۸). **منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه**. تصحیح: سید ابراهیم میانجی. تهران: مکتبه الاسلامیه.
- Akhtar, S. (1999). "The distinction between needs and wishes: Implications for psychoanalytic theory and technique". *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 47(1): 113-151.
- Auerbach, R.P.; C.A. Webb, M. Schreck, C.M. McWhinnie, M.H.R. Ho, X. Zhu & S. Yao (2011). "Examining the pathway through which intrinsic and extrinsic aspirations generate stress and subsequent depressive symptoms". *Journal of Social and Clinical Psychology*, 30(8): 856-886.
- Baumeister, R.F. (1991). **Escaping the self: Alcoholism, spirituality, masochism, and other flights from the burden of selfhood**. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2009). **A secure base: Parent-child attachment and healthy human development (Original work published 1988)**: New York, NY: Basic Books.
- Boyd, J.P.; M.J. Steiner, A.C. Skinner, T. Coyne-Beasley & E.M. Perrin (2015). "World peace, to be a millionaire, and hoop dreams adolescent wishes on health screening surveys". *North Carolina medical journal*, 76(1): 9-12.
- Bradshaw, E.L.; B.K. Sahdra, J. Ciarrochi, P.D. Parker, T. Martos & R.M. Ryan (2021). "A Configural approach to aspirations: The social breadth of aspiration profiles predicts well-being over and above the intrinsic and extrinsic aspirations that comprise the profiles". *Journal of Personality and Social Psychology*, 120(1): 226-256.
- Brdar, I.; M. Rijavec & D. Miljković (2009). "Life goals and well-being: Are extrinsic aspirations always detrimental to well-being?". *Psiholgijske teme*, 18(2): 317-334.
- Cox W.M. & E. Klinger (2011). **Handbook of motivational counseling: Goal-Based Approaches to Assessment and Intervention with Addiction and Other Problems**. Second Edition. John Wiley & Sons.
- Cox, W.M. & E. Klinger (2002). "Motivational structure: Relationships with substance use and processes of change". *Addictive Behaviors*, 27(6): 92-94.
- Deci, E.L. & R.M. Ryan (2000). "The "what" and the "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior". *Psychological Inquiry*, 11: 227-268.

- Duriez, B.; J. Meeus & M. Vansteenkiste (2012). "Why are some people more susceptible to in group threat than others? The importance of a relative extrinsic to intrinsic value orientation". *Journal of Research in Personality*, 46: 164-172.
- DeAngelis, R.T. & C.G. Ellison (2018). "Aspiration strain and mental health: The education-contingent role of religion". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 57(2): 341-364.
- Ehrlichman, H. & R. Eichenstein (1992). "Private wishes: Gender similarities and differences". *Sex Roles*, 26(9-10): 399-422.
- Folger, R. (1986). "Rethinking equity theory". *Justice in social relations, Part of the Critical Issues in Social Justice book series (CISJ)*, MA: 145-162. Springer: Boston.
- Freake, H.; V. Barley & G. Kent (2007). "Adolescents' views of helping professionals: A review of the literature". *Journal of adolescence*, 30(4): 639-653.
- Grouzet, F.M.; T. Kasser, A. Ahuvia, J.M.F. Dols, Y. Kim, S. Lau ... & K.M. Sheldon (2005). "The structure of goal contents across 15 cultures". *Journal of personality and social psychology*, 89(5): 800-816.
- Henderson-King, D. & M. Mitchell (2011). "Do materialism, intrinsic aspirations, and meaning in life predict students. Meanings of education?" *Social Psychology of Education*, 14: 119-134.
- Hope, N.H.; A.C. Holding, J. Verner-Filion, K.M. Sheldon & R. Koestner (2019). "The path from intrinsic aspirations to subjective well-being is mediated by changes in basic psychological need satisfaction and autonomous motivation: A large prospective test". *Motivation and Emotion*, 43(2): 232-241.
- Inglehart, R. (2010). "Faith and freedom: Traditional and modern ways to happiness". *International differences in well-being*, 351, 397
- Kasser, T. (1996). "Aspirations and well-being in a prison setting". *Journal of Applied Social Psychology*, 26: 1367-1377.
- Kasser, T. & R.M. Ryan (1993). "A dark side of the American dream: Correlates of financial success as a central life aspiration". *Journal of Personality and Social Psychology*, 65: 410-422.
- Kasser, T. & R.M. Ryan (2001). Be careful what you wish for: Optimal functioning and the relative attainment of intrinsic and extrinsic goals.
- Kasser, T. & R.M. Ryan (1996). "Further Examining the American Dream: Differential Correlates of Intrinsic and Extrinsic Coals". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22: 280-287.
- Kim, Y.; T. Kasser & H. Lee (2000). "Self-concept, aspirations, and wellbeing in South Korea and the United States". *Journal of social psychology*, 143: 277-290.
- King, L.A. & S.J. Broyles (1997). "Wishes, gender, personality, and well-being". *Journal of personality*, 65(1): 49-76.
- Martos, T. & M.S. Kopp (2011). "Life Goals and Well-Being: Does Financial Status Matter? Evidence from a Representative Hungarian Sample". *Social indicators research*, 105: 561-568.
- Niemiec, C.P.; R.M. Ryan, E.L. Deci & G.C. Williams (2009). "Aspiring to physical health: The role of aspirations for physical health in facilitating longterm tobacco abstinence". *Patient Education and Counseling*, 74: 250-257.

- Nishimura, T. & T. Suzuki (2016). "Aspirations and life satisfaction in Japan: The big five personality makes clear". *Personality and Individual Differences*, 97: 300-305.
- Olčar, D.; M. Rijavec & T.L. Golub (2019). "Primary school teachers' life satisfaction: The role of life goals, basic psychological needs and flow at work". *Current Psychology*, 38(2): 320-329.
- Otero-López, J.M. & E. Villardefrancos (2015). "Compulsive buying and life aspirations: An analysis of intrinsic and extrinsic goals". *Personality and Individual Differences*, 76: 166-170.
- Rodriguez, S.N.; L. Dutra-Thomé & S.H. Koller (2021). "What do you really want? Change in goals and life satisfaction during Emerging Adulthood in Brazil". *Revista Latinoamericana de Psicología*, 53: 30-36.
- Romero, E.; J.A. Gomez-Fraguel & P. Villar (2012). "Life Aspirations, Personality Traits and Subjective Well-being in a Spanish Sample". *European Journal of Personality*, 26: 45-55.
- Ryan, R.M.; V.I. Chirkov, T.D. Little, K.M. Sheldon, E. Timoshina & E.L. Deci (1999). "The American dream in Russia: Extrinsic aspirations and well-being in two cultures". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25: 1509-1524.
- Ryan, R.M.; S. Rigby & K. King (1993). "Two types of religious internalization and their relations to religious orientations and mental health". *Journal of Personality and Social Psychology*, 65: 586-596.
- SabzehAra, M.; Y.L. Ferguson, M.R. Sarafraz & M. Mohammadi (2014). "An investigation of the associations between contingent self-worth and aspirations among Iranian university students". *The Journal of social psychology*, 154(1): 59-73.
- Sagiv, L.; S. Roccas & O. Hazan (2004). "Value pathways to well-being: Healthy values, valued goal attainment, and environmental congruence". *Positive psychology in practice*, 68-85.
- Schmuck, P.; T. Kasser & R.M. Ryan (2000). "Intrinsic and extrinsic goals: Their structure and relationship to well-being in German and U.S. college students". *Social Indicators Research*, 50: 225-241.
- Sheldon, K.M.; A. Gunz, C.P. Nichols & Y. Ferguson (2010). "Extrinsic Value Orientation and Affective Forecasting: Overestimating the Rewards, Underestimating the Costs". *Journal of Personality*, 78: 149-178.
- Veenhoven, R. (2003). "Hedonism and happiness". *Journal of Happiness Studies*, 4: 437-457.
- Verstuyf, J.; M. Vansteenkiste & B. Soenens (2012). "Eating regulation and bulimic symptoms: The differential correlates of health-focused and appearance-focused eating regulation". *Body Image*, 9: 108-117.
- Resources
- An anonymous author from the 8th century (1996). **Description of Nahj al-Balagha**. Proofreader: Azizaullah Atarodi. Tehran: Nahjul Balagha Foundation, Atarod Publications.
- Ibn Faris, Ahmad (1997). **Vocabulary of scales**. Beirut: Dar al-Fakr Printing and Publishing and Distribution.
- Ibn Manzoor, Muhammad bin Makram (1984). **Arabic language Reference and proofreading**: Youssef Al-Baka'i, Ibrahim Shamsuddin and Naal Ali. Tunis: Dar al-Mudazeh for publishing.
- Afshani, Seyyed Alireza and Munireh Alsadat Hosseininasab (2022). "Gender and Desires: Types and Priorities". *Strategic studies of sport and youth*, no. 21(58): 425-442.

- Tamimi Amadi, Abdul Wahid (1999). **Gharar al-Hakam and Darr al-Kalam**. Translated by Seyyed Hashim Rasouli Mahalati. Tehran: Farhang Islamic Publishing House.
- Halwani, Hossein bin Nasr (1994). **Nazeh al-Nazir** Translated by Abdul Hadi Masoudi. Qom: Dar al-Hadith.
- Rafii Honar, Hamid (2017). **The psychology of desires**. Qom: Dar al-Hadith.
- Ranginkaman, Amir (1997). "**Satisfaction with life**". Strategy, No. 15(3): 208-189.
- Rouhani, Ali; Abbas Askari Nadushan and Saeed Khazuri (2018). "**Study of social aspirations of 15-18 year old high school students in Yazd city**". Strategic studies of sports and youth, vol. 18(44): 256-237.
- Zare, Najaf; Maryam Parvareh, Bijan Nouri and Mahshid Namdari (2015). "**Investigation of the mental health status of Iranian university students using the GHQ-28 questionnaire: a meta-analysis study**". Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences, vol. 21(4): 1-16.
- Zarani, Fariba; Lili Panaghi, Hamida Mohammadi Nasab and Sadegh Fallah (2019). "**The meaning of life in Iranian students: a qualitative study**". Evolutionary Psychology, vol. 17(65): 53-69.
- Simber, Masoumeh; Shiva Alizadeh, Mahbobeh Hajifagha and Samira Goladhar (2015). "**A review of the reproductive and sexual health educational needs of Iranian youth**". Journal of Isfahan Medical School, vol. 34(412): 1563-1572.
- Syyed Razi (2013). **Nahj al-Balagha**. Translated by Nasser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali (a.s.).
- Faizi, Iraj; Hoshang Naibi, and Saeed Moaidfar (2017). "**Anomic aspirations of youth and its consequences**". Social Issues of Iran, vol. 9(2): 177-207.
- Qomi Mashhadi, Mohammad bin Mohammad Reza (1986). **Interpretation of Kanzal-daqqeq and Bahr al-Gharaeb**. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Karsheki, Hossein; Hoshang Gravand and Mohsen Dehghani Neishaburi (2013). "**The role of the gap between goals and aspirations and the chance of achieving them in students' happiness**". Clinical Psychology and Counseling Research, No. 2(2): 133-154.
- Kazazi, Najm al-Sadat; Abbas Pasandideh and Mohammad Reza Hassanzadeh Tavakoli (2019). "**The relationship between desire and consent based on the hadith: He who desires more, will be less satisfied**". Journal of Islamic Psychology, vol. 6(12): 113-134.
- Majlesi, Mohammad Baqer (1983). **Bihar al-Anwar** al-Jama'ah Lederer Akhbar al-Imam al-Athar. Tehran: Islamia.
- Meshkati, Mohammad Mahdi; Mohammad Najafi, and Samia Borzo Esfahani (2014). "**Long desires and the process of controlling them in Alavi thought**". Islam and Educational Research, vol. 7(1): 113-133.
- Motahri, Morteza (1998). **Wisdom and advice**. Tehran: Sadra.
- Mogdi al-Ghayoumi, Ahmad (2004). **Misbah al-Munir in Gharib al-Sharh al-Kabir by Rafa'i**. Qom: Dar al-Hijrah Institute.
- Makarem Shirazi, Nasser (1995). **Tafsir Nemuneh**. Tehran: Dar Ketub al-Islamiya.
- Naraghi, Mulla Ahmad (2004). **Merajal saadah**. Qom: Qaem Al Mohammad.
- Hashemi Khoei, Mirza Habibullah (1979). **Minhaj al-Bara'ah fi sharh Nahj al-Balagha**. Correction: Seyyed Ibrahim Mianji. Tehran: Islamic Library.